

що виникає до стану, почуттів, думок та переживань однолітка, змушує підлітка щільніше придивлятися до своєї особистості, своїх учинків, проаналізувати власну поведінку, стиль спілкування тощо. Таким чином, уважаємо, що спілкування значною мірою впливає на рівень самооцінки дитини, що формується в процесі порівняння себе з однолітками.

Зауважимо, що виховний вплив українського та англійського мовного етикету на культуру спілкування підлітків пояснюється тим, що крізь призму довірливого спілкування реалізуються зв'язок власного "Я" та навколишнього світу; під час комунікації дитина засвоює ціннісний світ загальнолюдської культури і привласнює його до особистісної людської сутності; спілкування позитивно впливає на розвиток самопізнання особистості та становлення образу власного "Я".

Таким чином, спілкування в цьому віці є найважливішою умовою самовиховання, якій учні надають великого значення. Для максимально успішної реалізації виховних можливостей культури спілкування необхідною є взаємодія учнів підліткового віку з дорослими та однолітками в різних ситуаціях життєдіяльності. На нашу думку, доцільно організувати спілкування однолітків у групах так, щоб дорослі мали можливість спостерігати за ними та педагогічно правильно скеровувати їхню поведінку під час комунікації, підсилюючи виховний вплив культури спілкування на школярів.

Від якості культури спілкування значною мірою залежать успіхи підлітків у навчально-виховній діяльності, їхній моральний та фізичний стан, ставлення до навколишнього світу, до себе, швидкість та якість морального й духовного розвитку. Виокремлюючи позитивні якості спілкування, педагог має можливість допомогти учням розвинути їх світогляд, вплинути на культуру людського співжиття, набути впевненості у своїх силах, виховати толерантне, доброзичливе ставлення до оточуючих людей. Але, на жаль, в сучасних школах, як показує аналіз власного досвіду, учням бракує достатнього рівня розвитку культури спілкування. Подалати таку ситуацію можна шляхом виховання у них культури спілкування, зокрема крізь призму англійського та українського мовного етикету.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология: Учебное пособие для студентов вузов. – М.: Академический проект: Альма Матер, 2006. – 702 с.
2. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навч. посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 112 с.
3. Концепція загальної середньої освіти: Інформаційний збірник Мін-ва освіти і науки України. – К.: Педагогічна преса, 2002. – 22 с.
4. Концепція національного виховання // Рідна школа. – 1995. – №6. – С. 18.
5. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студ. вузов. – 6-е изд., стереотип. – М.: Академия, 2000. – 456 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти // Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ ст. / Авт. кол.: В.Литвин, В.Андрущенко, А.Гуржій та ін. – К.: Навчальна книга, 2004. – Кн.3. – С.270-284.
7. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. – 4-е изд. – М.: Владос, 2001. – Кн. 2: Психология образования. – 608 с.

УДК 371.134

О.Б. Коломієць

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Стаття присвячена проблемі формування культуротворчого потенціалу майбутнього фахівця в процесі навчально-пізнавальної діяльності у сучасному вищому навчальному закладі.

This article is dedicated to the challenge of personality's culture-creative potential formation in the process of educational and cognitive activity in a modern higher educational institution.

Сьогодення – класичний переломний період в розвитку суспільних та культурно-цивілізаційних процесів, час істотних змін у духовному просторі суспільства, переосмислення багатьох аспектів суспільної свідомості, переходу до реального утвердження людини як найвищої цінності. Це вносить певні корективи в цілі, завдання та зміст професійної освіти і стосується, зокрема необхідності перетворення її на важливий компонент культури, в межах якого відбувалася б передача і засвоєння соціокультурного досвіду та знань. Зміст освіти, як зазначається у спеціальних дослідженнях, мусить стати важливим засобом духовного, соціального і політичного розвитку суб'єкта [3: 51], мати гуманістичну спрямованість і втілювати в освітній простір такі чинники, як гуманізація і гуманітаризація освіти, що спираються на гнучку систему впровадження інновацій і в навчанні, й у вихованні [4: 321].

Якісні зміни змісту освіти зумовили нові вимоги до професійних і особистісних якостей майбутнього фахівця. В першу чергу зростає значення тих знань, умінь і навичок, які допоможуть йому усвідомити людський сенс, місце і роль своєї діяльності у межах суспільного цілого.

Актуальність теми дослідження обумовлюється, таким чином, необхідністю докорінного оновлення змісту професійної освіти на основі пріоритету гуманістичних цінностей, здійснення педагогічного пошуку засобів реалізації завдань гуманізації та гуманітаризації професійної освіти, вдосконалення науково-методичного забезпечення підготовки фахівців нової якості у сучасному вищому навчальному закладі.

Проблема ця далеко не нова в педагогічній науці й практиці. Вона досліджується багатьма вченими (І. Зязюн, М. Добрускін, Н. Крилова, С. Гончаренко, Л. Кондрашова та ін.). У наукових розвідках висвітлюються теоретико-методологічні питання розвитку професійної освіти, психолого-педагогічні аспекти її гуманізації, продуктивні підходи до здійснення гуманістичного виховання, нові технології, спрямовані на забезпечення реалізації людинотворчої функції освіти. Проте багато важливих аспектів даної проблеми ще не знайшли свого наукового розв'язання. Зокрема бракує інноваційних авторських методик набуття практичного досвіду гуманізації та гуманітаризації освіти у вищій школі, не досліджено систему потреб, інтересів, емоційних станів особистості, які впливають на формування культури і творчого потенціалу студентської молоді.

Метою пропонованої статті є аналіз наявних наукових підходів до визначення сутності і факторів педагогічного впливу на формування культуротворчого потенціалу майбутнього фахівця у вищій технічній школі в умовах гуманізації освіти.

Як відомо, основою культуротворчого потенціалу майбутнього фахівця є загальна та професійна культура особистості, оволодіння якою здійснюється в процесі навчально-пізнавальної діяльності. Культура фахівця складається на основі єдності та взаємодії всіх компонентів. Так, світобачення особистості характеризує її інтелектуальний потенціал. Діапазон інтересів забезпечує рівень духовних потреб. Світогляд обумовлює соціальну спрямованість особистісної культури. Уміння й навички визначають масштаби предметно-практичного і теоретичного досвіду особистості. Прийняті особистістю норми та засвоєні методи діяльності регулюють вчинки та дії. Культура почуттів особистості визначає емоційну насиченість її поведінки та діяльності.

Особлива роль у формуванні культури майбутнього фахівця належить комплексу культурознавчих дисциплін ("Культурологія", "Українська та світова культура" та ін.) як інтегратору в галузі суспільно-гуманітарних знань, що концептуально впливають на формування фахівця, його духовного потенціалу і культуротворчої позиції в суспільстві. Нам імпонує думка науковців, які вважають, що культурологічна парадигма здатна забезпечити

формування у майбутнього фахівця непрагматичного інтересу до широкої освіченості, прагнення самостійно розвивати ціннісні орієнтації, творчу діяльність, домінуючими складовими якої є професіоналізм, висока моральність, духовна культура [2: 216]. Досягається це лише за умови перетворення культурологічної освіти в цілісну систему, що становить собою єдність, взаємозв'язок і взаємообумовленість цілей, завдань і принципів, засобів, форм і методів, які ґрунтуються на знанні законів, методологічних і методичних положень педагогічної і психологічної науки з урахуванням особливостей суб'єктів учіння і тих концептуальних засад теорії, на яких базується вища освіта.

Культурологія як навчальна дисципліна використовує багатий арсенал різних наук: етнографії, психології, мистецтвознавства та ін. Вона працює на стику, в просторі міжнаукових зв'язків, об'єднуючи науки і розширюючи пізнавальні можливості наукового аналізу. Будучи місцем зустрічі представників різних наук, вона полегшує взаєморозуміння між людьми і слугує утвердженню в суспільстві ідеалів добра, краси, гармонії, гуманізму, пошуку нових підходів до вивчення суспільних процесів. Це надає культурологічному знанню, як твердять науковці, особливого характеру, обумовлює його синергізм, якого немає в жодній науці чи комплексі наук. У системі освіти ця властивість покликана поєднати різні гуманітарні науки в єдиному пізнавальному процесі.

У контексті розвитку культурологічного знання змінюється погляд на культуру в цілому, окреслюються нові аспекти її дослідження. Від поняття культури, як однієї із сторін життя суспільства та особистості, культурологічна думка переходить до усвідомлення її в якості цілісної, всеохоплюючої системи норм, значень і цінностей.

Відомий культуролог І. Бестужев-Лада, підкреслюючи необхідність становлення культурології як науково-прикладної міждисциплінарної галузі і спеціальної навчальної дисципліни, пропонує декілька напрямів використання культурологічного знання у педагогічній практиці. Йдеться про:

- підвищення рівня всіх різновидів світоглядної культури;
- гармонізацію побуту;
- подолання технократичного підходу в освіті;
- контрнатуп істинної культури на антикультуру;
- розробку навчальних програм і посібників як монодисциплінарного характеру (в розрахунок на різні аудиторії), так і міждисциплінарного (на основі посилення культурологічних елементів у всіх навчальних дисциплінах) [1: 92].

Культурологічна підготовка повинна також допомогти особистості повноцінно ввійти в існуючий навколо неї світ, не втрачаючи при цьому своєї індивідуальності, неповторності. І цей світ треба шукати у власних національно-історичних, соціальних, психологічних, культурних особливостях. Саме в надрах багатой етнічної культури приховані об'єктивні закономірності історико-культурних процесів. Тому важливим фактором педагогічного впливу на формування культуротворчого потенціалу майбутнього фахівця стає українознавчий компонент, активне впровадження у навчально-виховний процес ВНЗ українознавчих цінностей. Тільки зазирнувши у глибинне коріння історії, зрозумівши витоки національної філософії, духовності, культури, специфіку національного світосприйняття, сучасний студент вийде на шлях, що приведе його до найцінніших надбань гуманістичної думки свого народу, зможе гідно оцінити внесок у духовну скарбницю інших націй. Утвердження народом себе як унікальності можливе лише у параметрах його оцінки в масштабах загальнолюдського, адже велич будь-якої культури полягає в тому, наскільки знайшла в ній реалізацію людська цінність, що в своїй природі не обмежена національними кордонами. Крім того, етнокультурні цінності, як зазначається у спеціальних дослідженнях, повинні базуватися на освітянських. Адже етнокультура – це не тільки мова, історія, фольклор, етнографія, традиція, народна педагогіка, мистецтво, а й національна освіта, наука. Погана освіта, по суті, не може бути національною, оскільки не вирішує завдання розвитку етносу. Якщо заради форми, політичного гасла жертвують науковістю, моральністю, художністю, то освіта не може пробудити національну самосвідомість, зробити

людину мобільною і конкурентноздатною на ринку праці. Отже, єдиний європейський освітній простір принесе Україні користь, якщо культура, освіченість нації стануть головними пріоритетами, особливо в сфері державної політики [5: 16-20].

Етнокультура як соціально-детермінована спільність людей має достатньо широкий спектр впливів і застосувань у сфері освіти, але слід уникати вузького розуміння українознавчого компонента і не зводити проблему до вирішення лише мовних питань у системі викладання культурознавчих дисциплін. Для того, щоб інтелектуалізувати навчальний процес, необхідно збагачувати його зміст національно-духовними цінностями, охоплюючи різноманітне коло проблем, що дасть можливість пізнати сутність своєї нації, утвердити культуру і духовність на рівні розвинутих країн світу.

Важливим фактором педагогічного впливу на процес формування культуротворчого потенціалу майбутнього фахівця ми вважаємо також розвиток творчих засад навчального процесу, оскільки креативність як ціннісно-особистісна категорія є істотним резервом самоактуалізації особистості і сьогодні значною мірою виступає своєрідним механізмом адаптації особистості до соціальних змін. Для того, щоб внутрішньо відповідати сучасній дійсності, фахівець має не просто адаптуватися до нової ситуації, а й бути спроможним змінювати її, змінюючись при цьому сам.

Джерелом творчої активності студентів є, перш за все, інтерес до процесу та результату своєї праці. Зацікавленість студентів процесом і результатом своєї діяльності мають забезпечуватися наявністю пізнавальної мотивації, усвідомленням набуття знань, що веде до перебудови психологічних процесів сприймання, пам'яті, мислення, уяви. Як відомо, формуванню пізнавальних мотивів сприяють усі засоби удосконалення навчального процесу: оновлення змісту навчальних курсів, налагодження міжпредметних зв'язків, удосконалення методів навчання, модернізація структури занять, розширення форм самостійної роботи студентів.

Вважаємо, що розвиток пізнавальної мотивації на заняттях з культурології необхідно пов'язувати із засвоєнням високої методологічної культури мислення, усвідомленням громадського та особистого сенсу діяльності, утвердженням самооцінки кожної людини, що, на нашу думку, забезпечить створення сприятливих умов для творчої самореалізації особистості. При цьому зміст навчального предмета повинен виходити за межі загальноприйнятих програм, визначатися більшим рівнем узагальненості, враховувати інтереси студентів, стиль і темп засвоєння ними знання. Важливо також: вивчати вузлові проблеми, ідеї, теми, що сприятиме розвитку науково-перетворюючого стилю мислення; забезпечувати прищеплення потягу студентів до самостійного набуття знань; сприяти розвиткові свідомості й самосвідомості студентів, розумінню ними зв'язків з іншими людьми, суспільством, природою тощо.

Результатом такого підходу до вивчення культурознавчих дисциплін стає формування творчого мислення особистості, основними елементами якого виступають: самостійне перенесення знань у нову галузь, зосередження на головному, уміння бачити альтернативу рішень, уміння комбінувати раніше відомі й нові способи розв'язання тих чи інших завдань. Цей перелік можна продовжувати, але зрозуміло, що всі ці властивості виробляються в людини не в результаті пасивного нагромадження інформації, а є результатом розвитку творчих засад діяльності.

Потребує розв'язання й проблема активізації професійної діяльності викладача як організатора педагогічного процесу. Творчий потенціал викладача повинен включати нестандартний, пошуковий та інноваційний підхід до організації та здійснення педагогічного процесу. Сучасне психолого-педагогічне мислення відмовляється від елементів схоластики, жорсткого детермінізму, рафінованої інформації і передбачає сміливе створення власних ефективних методик, які впливають із новітніх педагогічних концепцій.

Ціла низка організаційних, теоретичних і методологічних кроків в напрямку практичної реалізації завдань формування культуротворчого потенціалу майбутнього фахівця може бути здійснена у позанавчальний час. Йдеться зокрема про організацію

лекторію з історії різних видів мистецтва; активізацію діяльності вузівського музею (проведення виставок, знайомство з історією ВНЗ, видатними ученими, традиціями, науковими школами). Крім того, в Кіровоградському національному технічному університеті регулярно проводяться літературні вечори, зустрічі з видатними діячами культури, організовуються спільні історико-молодіжні табори, студенти знайомляться з традиціями народних свят, беруть участь у роботі школи молодих лідерів, різноманітних конкурсах та концертах.

Педагогічна практика свідчить, що залучення студентів до таких навчально-виховних проєктів, стає синтезованим ферментом освітнього процесу. Вищі виміри та ідеали, які з'являються у молоді в процесі реалізації подібних проєктів, задають певну систему координат самовдосконалення особистості, збагачують її духовність, загальну й професійну культуру.

Формування культуротворчого потенціалу майбутнього фахівця в процесі навчально-пізнавальної діяльності можливе лише на рівні особистісно орієнтованого спілкування педагогів і студентів ВНЗ, основними принципами якого є:

- забезпечення співробітництва всіх об'єктів освітнього процесу;
- організація спілкування на паритетних началах;
- визнання права кожного учасника на власну позицію і думку;
- визнання кожного суб'єкта спілкування унікальною особистістю;
- відкритий вияв власних почуттів та емоційних переживань;
- взаємозв'язок виконання спільних дій.

Усе це сприятиме, на нашу думку, конструктивним особистісним змінам обох суб'єктів освітнього процесу: викладача і студента.

Як бачимо, формування культуротворчого потенціалу майбутнього фахівця може розглядатися як багатоаспектна проблема, що має актуальне соціальне та наукове значення, залежить від багатьох чинників та потребує детального вивчення. Ефективність роботи в даному напрямку може бути забезпечена всією логікою побудови змісту навчального процесу, стилем навчання і виховання, відповідними організаційними формами та прийомами. І від того, як викладач і студент будуть враховувати їх у своїй діяльності, залежатиме рівень сформованості загальної і професійної культури студентської молоді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бестужев-Лада И. В. Что может дать культурология учителю // Народное образование. – 1997. – №6. – С. 89-94.
2. Васянович Г., Дегтярєва Г., Клос Є. Дидактичні аспекти культурологічної підготовки спеціаліста у вищій школі // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1998. – №5. – С. 214-221.
3. Кремень В. С. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
4. Скотна Н. Особа в розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії. – Львів: Українські технології, 2005. – 384 с.
5. Филипчук Г. Г. Общечеловеческое и этнокультурное в образовании: взгляд из Украины // Педагогіка. – 2007. – №1. – С. 15-23.